Матеріали для вчителя

Набір уроків:

«Навчатися у безпеці»

unicef

для кожної дитини

ED ERA

Навчатися у безпеці – набір уроків

Матеріали для вчителя

1. Про набір уроків «Навчатися у безпеці»
2. Інструкція для вчителя
3. Довідкова інформація

1. Про набір уроків «Навчатися у безпеці»

Предмет

Громадянська освіта, соціальні науки, філософія, вивчення мови, літературна творчість, малювання, мистецтво

Мета

- Усвідомити, наскільки важливо, щоб середовище у школі було безпечним для всіх;
- Бути спроможним створювати безпечне навчальне середовище.
- Відчувати мотивацію ставати на захист інших дітей, закликати до змін і сприяти їм;
- Розвинути в дітей навички критичного мислення та вираження думок усно, письмово та в малюнках.

Структура

- «Навчатися у безпеці» — це набір із двох уроків. Він базується на пакеті уроків, що були розроблені в межах глобальної кампанії Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) #ENDviolence (#зупинитинасильство).
- Урок 1 знайомить дітей з темою та основним матеріалом. Урок 2 містить вправи, що дозволяють учням зрозуміти, як використовувати нові знання на практиці. Ці уроки слід проводити послідовно.
- Невід'ємною складовою набору уроків є ці Матеріали для вчителя. Вони, серед іншого, містять Інструкцію для вчителя, яку потрібно обов'язково прочитати при підготовці до проведення занять.

Кожен урок призначений для дітей віком від 8 до 14 років. Але в сценаріях уроків пропонуються ідеї їх адаптації для дітей інших вікових груп. Хоча в Матеріалах для вчителя та сценаріях уроків використовуються поняття «вчитель», «учень», та «урок», цей набір можна використовувати і для позашкільних заходів.

Про тему уроків

- Мета кампанії #ENDviolence (#зупинитинасильство) — покласти край насильству над дітьми вдома, у школах, а також у громадах та оточуючому середовищі, щоб усі діти могли жити в безпеці.
- Цей набір уроків покликаний допомогти покласти край насильству в школах та навколо них, щоб діти могли навчатися в безпечному середовищі.
- Концепцію «зупинити насильство проти дітей» слід представляти в класі позитивно: формувати в дітей розуміння, що ця концепція означає «створення безпечного середовища для навчання всіх дітей», заснованого на взаєморозумінні, взаємодопомозі, толерантності та недискримінаційному ставленні до людей.
- Слова «насильство» і «безпека» у різних обставинах і для різних людей мають різне значення. Слід давати дітям можливість максимально чітко визначити, що вони означають особисто для них. А також — виявити, що потрібно змінити в житті, щоб почуватися в безпеці та захищеними від насильства.

Як використовувати Набір уроків:

- **Крок 1.** Прочитайте Інструкцію для вчителя, що міститься в цих Матеріалах для вчителя, щоб ознайомитися з темою, визначити джерела додаткової інформації, дізнатися про можливі ризики, пов'язані з уроками, та способи їх усунення.
- **Крок 2.** Проведіть Урок 1 (45 хвилин). Цей Урок пояснить дітям основні елементи навчання в безпеці та важливість забезпечення почуття безпеки в школах та навколо них.
- **Крок 3.** Проведіть Урок 2 (від 35 до 60+ хвилин). Цей Урок підштовхне дітей до відповіді на таке запитання: «Що я можу зробити в своїй школі, щоб кожній дитині було безпечно навчатися?»

Основні дати

Уроки можна проводити в будь-який час, але:

- Якщо ви хочете взяти участь в **онлайн-опитуванні, про яке йдеться в Уроці 1**, ваші відповіді потрібно надати (завантажити до бази даних *Найбільшого уроку у світі*) **до 1 травня 2019 року.**

- Якщо учні хочуть, щоб їхні ідеї були включені до Маніфесту про подолання насильства серед молоді в України, вони мають надіслати їх до ЮНІСЕФ в Україні до **15 листопада 2018 року** на електронну адресу tkazanzhy@unicef.org.
- Глобальні заходи у межах Найбільшого уроку будуть проводитися у *Всесвітній день дитини* **20 листопада 2018 року.**

2. Інструкція для вчителя

Ця Інструкція допоможе вам підготуватися до проведення уроків. У ній наводяться поради щодо обговорення чутливих тем насильства. Обов'язково прочитайте її.

1. Навчатися в безпеці — Основна інформація

Основні терміни

- **Насильство** — це умисна загроза або реальне застосування фізичної сили або влади, спрямоване проти себе, іншої особи, групи осіб або спільноти, які спричиняють або мають високу ймовірність спричинити тілесні ушкодження, смерть, психологічну травму, відхилення в розвитку або депривацію.
- **Жорстоке поводження з дітьми** — погане поводження з дітьми віком до 18 років, відсутність турботи про них. Воно охоплює всі типи фізичного і (або) емоційного жорстокого поводження, сексуального насильства, зневаги, неуваги і експлуатації в комерційних або інших цілях, що призводить до нанесення реальної або потенційної шкоди здоров'ю, життєздатності, розвитку або гідності дитини в контексті взаємин, обумовлених відповідальністю, довірою або владою.
- **Дискримінація** — ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

У чому проблема?

Усі діти мають право жити в безпеці, ходити до школи та навчатися. Проте не всі діти мають доступ до школи, змогу безпечно дістатися до школи, навчатися в безпеці в школі чи почуватися частиною шкільної спільноти. Ці проблеми виникають через низку факторів: надто часто стать, інвалідність або приналежність до певної меншини впливають на можливість дитини ходити до школи. У деяких випадках географічне розташування, безпека на дорозі, насильство або конфлікт у громаді заважають дитині дістатися школи. В інших випадках діти стикаються з дискримінацією, булінгом/цькуванням або фізичними покараннями в школі чи поблизу неї. Такі порушення прав дитини можуть завдати тривалої фізичної та психологічної шкоди, наслідки якої можуть відчуватися і в зрілому віці. Відсутність у дітей можливості навчатися в безпеці спричиняє негативні соціальні й економічні наслідки, впливає на родини та спільноти загалом. Небезпечне середовище в школі часто є наслідком соціальних і гендерних норм та стереотипів. Воно посилюється нерівним розподілом влади в суспільстві. Тому безпечне середовище для навчання необхідне, щоб захистити кожну дитину від булінгу/цькування, тілесних покарань, словесного або сексуального залякування та зловживання, торкання без згоди на це, сексуального примусу, посягання та зґвалтування, а також іншої ганебної поведінки. Необхідно зазначити, що зазнати насильства можна як у фізичному житті, так і онлайн.

Загалом, у світі близько **130 мільйонів** (дещо більше ніж одна третина) учнів віком від 13 до 15 років стають жертвами булінгу/цькування. Учні, які потерпають від булінгу/цькування, мають гіршу успішність у математиці та читанні порівняно з дітьми, які не стикаються з такими негативними практиками. Випадки насильства трапляються не лише на території школи, а й на шляху до неї. Лише упродовж 2016 року були зафіксовані або підтверджені близько 500 нападів або погроз нападів на школи у 18 країнах чи територіях, що потерпають від конфліктів.

[1] Дослідження *«Знайоме обличчя: Насильство у життях дітей і підлітків»*, ЮНІСЕФ, 2017 рік.

Як уроки з припинення насильства в школах і навколо них пов'язані з міжнародними документами?

Цілі Сталого Розвитку (Sustainable Development Goals): У 2015 році всі 193 держави-члени ООН затвердили 17 Цілей сталого розвитку.

Глобальні цілі № 4 і 16 прямо підтверджують прагнення країн забезпечити право дитини на навчання та безпеку.

Глобальна ціль 4 (Якісна освіта) закликає створити для всіх безпечні, інклюзивні та ефективні умови навчання, де відсутні будь-які прояви насильства.

Глобальна ціль 16 (Мир та справедливість) закликає припинити насильство, експлуатацію, торгівлю людьми та всі форми насильства щодо дітей та катування дітей.

Конвенція ООН про права дитини (Convention on the Rights of the Child): Створення безпечних умов для навчання не є проявом особливої лояльності до дітей, тому що навчання в безпеці є правом дитини. Усі держави-учасниці Конвенції погодились працювати над виконанням вимог Конвенції.

Для цього Уроку важливі багато статей Конвенції, особливо:
Стаття 12 (право дітей на вільне висловлення власної думки та поглядів, а дорослі мають слухати та приділяти належну увагу думкам дітей).
Стаття 19 (свобода дітей від будь-яких форм насильства).
Стаття 28 (право дітей на освіту).

Чому Вам, як вчителю, варто допомогти?

Акти щоденного насильства щодо дітей залишаються прихованими та невизнаними. Насильство в школах і навколо них особливо посилюється під час кризових ситуацій і конфліктів. Вкрай необхідно зробити цю, часто невидиму ситуацію, видимою. Припинення насильства в школах і навколо них — важливий фактор забезпечення прав дитини та ключова складова

сталого розвитку. Усі держави, незалежно від їхнього географічного розташування та культурних особливостей, повинні працювати над вдосконаленням реагування на такі випадки. Для цього необхідно діяти на індивідуальному, шкільному, громадському та національному рівнях. Це дозволить ефективно здійснити заходи, необхідні, щоб створити безпечні умови навчання для дітей. Цей Набір уроків покликаний допомогти таким місцевим, національним і глобальним ініціативам. Проведення навіть одного уроку допоможе збільшити обізнаність і спонукатиме дітей думати над тим як змінити ситуацію. Участь у шкільних заходах (Урок 2), у глобальному опитуванні (Урок 1) допоможе учням розробити ще більше варіантів вирішення зазначених проблем. Крім цього, вони зможуть особисто долучитися до вдосконалення безпечних умов для навчання та розвитку. За допомогою таких заходів кожен учень і кожна учениця краще зрозуміє свою роль у створенні безпечного середовища в школі та своє право на навчання в безпечному середовищі.

Якщо Вам хочеться допомогти ще більше та якісніше, поміркуйте про:

- **Коротко- та довгострокові зміни:** Чого ваші учні прагнуть досягти? Як довго триватимуть досягнуті зміни?
- **Моніторинг і оцінку:** Як ви будете оцінювати й демонструвати прогрес і досягнутий результат? Яка точка відліку (або так звані «вихідні показники даних»), відносно якої вимірюються зміни й вплив до та після ваших ініціатив?
- **Комунікація та поширення результатів:** Як ви можете розповісти про свої здобутки у межах кампанії #зупинитинасильство? Під час завантаження фотографій та інших матеріалів на цифрову карту/ інші носії інформації/інтернет, разом з учнями подумайте, як продемонструвати не лише вашу діяльність, але й її результати та вплив.

Де я можу знайти додаткові матеріали / джерела інформації?

- Кампанія Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) *#зупинитинасильство (#ENDviolence)*, компонент кампанії з особливим фокусом на *припиненні насильства у школах і навколо них.*
- *Веб-сайт* з інформацією та результатами Всесвітнього конкурсу коміксів про шкільних супергероїв.

- *Урок* і *вправи* до Всесвітнього дня дитини, коли вправи та заходи для дітей проводять самі діти. На Всесвітній день дитини, 20 листопада кожного року, припадає річниця прийняття Конвенції з прав дитини. Ця пам'ятна дата — привід посилити діяльність та зусилля представників усіх країн, щоб допомогти 1 мільярду дітей і молодих людей в усьому світі. А також — зробити все від них залежне, щоб кожна дитина могла відвідувати школу, була захищена від будь-якого негативного впливу та могла реалізовувати свій потенціал. Всесвітній день дитини – це нагода прислухатися до дітей та боротися за їхні права. Необхідно заохочувати школи проводити відповідні заходи для забезпечення права кожної дитини вільно висловлюватися та бути почутою.
- *Молодіжна розмова ЮНІСЕФ* про припинення насильства у школах та навколо них.
- *Мультфільми ЮНІСЕФ* про безпеку дітей в онлайн середовищі (під час користування Інтернетом), у забезпеченні якої відіграють активну роль самі діти.
- Кампанія *«Ні булінгу (цькуванню)»*
- *Змагання «Велика доброта»*

Слідкуйте за кампанією

Поширюйте інформацію та результати своєї роботи
За поінформованої згоди учнів і за умови, що учням не буде завдано шкоди, не буде розкрита і поширена персональна інформація про них (не надавайте та не розголошуйте інформацію, за якою можна буде встановити особу учня/учениці або поставити їх під загрозу), завантажуйте фотографії та відео-роботи учнів над вправами, а також фотографії результатів їхньої діяльності.

Голосуйте за переможців Всесвітнього конкурсу коміксів
Заохочуйте учнів брати участь в онлайн-голосуванні протягом 16-25 листопада 2018 року. Проголосувати можна на веб-сайті.

Ви можете відслідковувати інформацію у соціальних мережах за такими хештегами:
#зупинитинасильство (#ENDviolence)

#Найбільшийурок (#WorldsLargestLesson)
#КонкурсКоміксів (#ComicContest)

Відмічайте ЮНІСЕФ і Найбільший урок у соціальних мережах
Facebook: @UNICEF @TheWorldsLargestLesson
Twitter: @UNICEF @TheWorldsLesson
Instagram: @UNICEF @TheWorldsLesson

2. Як викладати чутливі теми

Будь ласка, зверніть увагу: Бесіди з учнями у межах цього Набору уроків необхідно проводити делікатно, з належним урахуванням походження та досвіду дітей. Вам потрібно створити у класі безпечну атмосферу, у якій учні діляться своїми ідеями та навіть досвідом. Деякі учні можуть не хотіти брати участь у певних дискусіях, і це право потрібно поважати. Деякі учні під час цих уроків можуть вперше усвідомити, що насильство щодо дітей є неприйнятним, або що багато їхніх однолітків вже з ним стикалися.
Пропозиції, що наведені нижче, можуть стати для вас корисним нагадуванням, навіть якщо ви вже маєте досвід проведення розмов на чутливі теми.
користуванні правами і свободами в будь-якій формі, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Перед початком обговорення:

Чи відомо вам, що певний учень/-ниця або учні постраждали від різних форм насильства? Якщо так, ви можете заздалегідь розповісти їм, що відбудеться обговорення шляхів припинення насильства у школах і навколо них. Необхідно перевірити, чи хочуть учні брати участь у такій дискусії. Ви можете запропонувати їм не брати участь, вийти з класу за необхідності, а також обговорити ці питання після уроку з вами або компетентними колегами. Наприклад, шкільним психологом або тим, хто має більший досвід у сфері протидії насильству чи наданні психологічної допомоги.

На початку обговорення:

• Якщо у вас уже є стандартні базові правила проведення інклюзивних і виважених дискусій у класі, нагадайте їх дітям на початку розмови. Зазначте, що ви будете обговорювати важливі, проте чутливі теми.

• Якщо у вас ще немає таких базових правил, радимо розробити їх разом із учнями. Це допоможе дітям використати свої навички критичного мислення та емпатії (співчуття). Спільний процес також допоможе учням відчувати більше співпричетності до правил, а, отже, збільшуватиме бажання їх дотримуватися. Правила можна оформити візуально, зокрема, за допомогою ілюстрацій, та повісити в класній кімнаті для постійного нагадування та використання. Зверніть увагу на основні запитання, які варто поставити й взяти до уваги при укладенні правил разом з дітьми:

- ***Які правила, на вашу думку, ми повинні запровадити, щоб кожен і кожна почувалися комфортно і безпечно при висловленні своїх думок?*** (З огляду на конфіденційність, людям, які не належать до групи, не варто знати, хто що сказав. Якщо тільки один/-на з учнів не сказав/-ла дещо, що наштовхує вчителя на думку, що такий учень/-ниця не почуваються безпечно та потребує допомоги й більшої підтримки, аніж просто участь в уроках).
- ***Як ми можемо надати кожному і кожній, а не лише впевненим у собі учням, можливість висловити свою думку?*** (Коли один учень/-ниця виступає, а всі інші слухають, немає одночасного висловлення думок; ніхто нікого не перебиває; учні уважно та з повагою слухають те, що говорять інші; за необхідності ви можете використовувати «артефакт, що дозволяє говорити». Це означає, що лише та особа, яка тримає певний предмет, наприклад, указку, може в певний момент говорити, а всі інші її слухають; учні можуть писати свої міркування, якщо вони не хочуть озвучувати їх вголос; якщо дитина не висловилась, необхідно запитати її, чи хоче вона щось додати до дискусії, але не примушувати це робити).
- ***Що робити, якщо хтось не хоче висловлювати свою думку?*** (Поважати таку позицію та не примушувати учнів виступати, не соромити їх, адже висловлення своєї позиції є правом, а не обов'язком; розуміти, що деяким людям легше говорити перед групою, ніж іншим. Проте кожен і кожна має цінні думки, які він/вона можуть висловити різними прийнятними для них способами).

- ***Що робити, якщо ми не погоджуємося один із одним? Як можна не погоджуватись, але зберігати повагу один до одного, не вдаватися до приниження та грубощів?*** (Ввічливо попросіть особу обґрунтувати її позицію, щоб її могли краще зрозуміти; висловлюйте заперечення ідеї, проте не дитині, яка її озвучує; подякуйте за висловлену думку та поясніть, що у вас інші міркування, обґрунтуйте їх; використовуйте мовленнєві фрази на кшталт «Я вважаю, що…», а не «Ви є…». Не використовуйте принизливі коментарі, образи або неприйнятну лексику; якщо ви злі або перезбуджені, зробіть глибокий вдих, щоб заспокоїтись, перш ніж говорити; усвідомте, що абсолютної свободи самовираження — ані для дорослих, ані для дітей — не існує: ми не можемо говорити будь-що, якщо таке висловлювання може зашкодити правам або репутації іншої особи, або якщо воно заохочує одних людей шкодити іншим. Перш ніж сказати щось, подумайте: «Ця інформація відповідає дійсності? Її необхідно озвучувати? Чи вона несе добрий посил?»; кажіть «Дякую, що знайшли час пояснити. Ми можемо погодитись, що ми не дійшли згоди з цього питання» тощо).
- ***Що робити, якщо хтось засмучується?*** (Надайте можливість другові/подрузі таких людей втішити їх; дозвольте учням продовжувати участь в обговоренні або вийти з нього; не привертайте до них увагу та не змушуйте зізнаватися, у чому справа, поважайте їхнє право на приватність; організуйте куточок спокою в класі, де учні, які почуваються засмученими, могли б побути, якщо відчувають таку потребу; учитель може запропонувати таким дітям поспілкуватися з ними окремо; підбадьорте дітей, коли вони повертаються до обговорення, якщо/коли вони готові до цього).

• Працюйте з темою делікатно. Може бути корисною така асоціація: ви уявляєте, як обережно відкриваєте кришку банки з цукерками/крихкими кульками/бобами, які уособлюють потенційно делікатні переживання. Ви не хочете, щоб вони несподівано випали і розкотилися всією підлогою. Натомість, ви відкриваєте банку повільно та виймаєте її вміст обережно та делікатно.

• Навіть якщо у вас мало часу, не намагайтесь пропустити вступні бесіди або вправи.

• Наскільки це можливо, робіть акцент не на проблемах, а на варіантах їх вирішення. Намагайтеся максимально залучати дітей до обговорень.

• Якщо, на вашу думку, цього вимагає ситуація (культурні особливості, певні особи та динаміка в групі тощо), ви можете поділити клас на менші групи відповідно до віку, статі та досвіду. Це дозволить створити більш невимушену атмосферу та заохотить учнів активніше брати участь в обговоренні.

Упродовж обговорення:

• Звертайте увагу на мову тіла учнів і як вони спілкуються один з одним. Чи хтось засмучується? Чи хтось почувається некомфортно або дуже відсторонений? У таких випадках втручайтеся настільки делікатно, наскільки дозволяє ситуація. Дозвольте учням припинити участь в обговоренні, якщо в цьому є необхідність.

• Якщо потрібно, змініть атмосферу за рахунок введення певних «енергійних» або «заспокоюючих» ініціатив чи вправ.

• Див. Частину 3 нижче щодо необхідних дій, якщо виявляється, що певна дитина пережила насильство.

Наприкінці обговорення:

• Переконайтеся, що обговорення завершене належним чином. Вам потрібно обережно зібрати всі «цукерки/крихкі кульки/боби» назад до «банки» та закрити кришку. Це можна зробити так: обов'язково надайте учням можливість прокоментувати обговорення та поставити будь-які запитання; запропонуйте їм поговорити з вами особисто після уроку, якщо їх щось турбує; подякуйте учням за їхні глибокі, креативні й цікаві коментарі та вміння слухати один одного з позитивом і повагою; наголосіть, що ви пишаєтесь їхніми цінними та важливими думками з такої непростої теми; надайте обговоренню більш позитивного спрямування (замислитись над майбутнім); завершіть дискусію на позитивній, бажано гумористичній ноті (із використанням пісні, танцю, жарту, що відповідають віку учнів).

Після обговорення:

• Бути готовим, що учні можуть підходити до Вас, щоб обговорити питання, які можуть їх турбувати.

• Виконувати все, що Ви пообіцяли протягом уроку. Наприклад, знайти більше інформації про певне питання.

За можливості, упродовж року надавати дітям інформацію про поступ і досягнення як кампанії #зупинитинасильство (#ENDviolence), так і # Найбільшого уроку (#WorldsLargestLesson) Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ). Це можна робити, наприклад, за допомогою відслідковування оновлень у соціальних мережах за наведеними вище посиланнями або через підписку на електронну розсилку новин цих кампаній.

Додаткові матеріали та література:

Вам можуть стати у нагоді джерела, що містять поради щодо обговорення чутливих/делікатних тем з дітьми:

- *Керівництво Оксфам Об'єднаного Королівства щодо викладання контроверсійних тем (Oxfam UK's guide to Teaching Controversial Issues)*.
- *Керівництво Історичної асоціації щодо викладання емоційних і контроверсійних епізодів історії (The Historical Association's guide to Teach-ing Emotive and Controversial History)*.
- Пам'ятка-довідник *«Запобігання та протидія домашньому насильству над дітьми та молоддю»*, розроблена МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» та Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.

3. Заходи, яких необхідно вжити, якщо виявляється, що певна дитина пережила / стала свідком насильства

Будь ласка, зверніть увагу: Під час проведення вправ надважливо керуватися, перш за все, цінностями безпеки та благополуччя залучених дітей. Уроки з цього Набору свідомо спрямовані на роботу з питаннями насильства з позитивної перспективи, яка максимально сфокусована на варіантах вирішення проблеми. Проте слід зважати, що обговорення будь-якого питання потенційно здатне показати, що дитині може загрожувати небезпека. Зокрема, це підтверджується, коли обговорення безпосередньо сфокусовані на питаннях безпеки та на праві бути захищеним від насильства.

Поради, що наводяться нижче, допоможуть Вам зрозуміти, як реагувати, якщо дитина надасть інформацію про себе чи іншу дитину, відповідно до якої можна вважати, що їм щось загрожує. Звичайно, такі побоювання можуть і не справдитися! Ці поради не мають на меті залякати вас. Натомість вони мають вас підготувати та посилити впевненість для на-

дання допомоги. Вони також можуть бути корисним нагадуванням для більш досвідчених учителів, які вже обізнані в цій темі.

Попередня підготовка:

- *Чи знаєте ви про законодавство, яке зобов'язує вас звітувати про інформацію, яка викликає у вас занепокоєння, до третіх осіб та установ? Якщо ви виявили прояви насильства, вам необхідно діяти відповідно до чинного законодавства та згідно з* ***«Порядком розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення»****, що затверджений спільним наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2014 року No 564/836/945/577.*

- *Чи має ваша школа або організація спеціальні керівництва або процедури на випадки насильства?* (Якщо має, переконайтеся, що ви з ними ознайомлені та їх дотримуєтеся).
Протягом однієї доби після виявлення факту насильства (або отримання повідомлення про такий факт) передають повідомлення в письмовій формі про випадок жорстокого поводження з дитиною чи реальну загрозу його вчинення. Повідомлення подається до відповідної служби у справах дітей та уповноважених підрозділів органів Національної поліції України. Якщо справа потребує термінового втручання, необхідно повідомити в телефонному режимі.

- *Чи є у вашій школі або організації спеціально уповноважена особа, яка відповідає за питання захисту та охорони дітей?* (Якщо є, заздалегідь повідомте, що ви будете викладати тему безпеки й насильства. Переконайтеся, що ви знаєте, як сконтактувати з уповноваженими особами. Запитайте їхньої поради щодо алгоритму дій, якщо дитина розповість про випадки насильства).

- *Чи знаєте ви про консультаційну службу (гаряча лінія), за якою ви або дитина могли б звернутися за допомогою?*

КОРИСНІ КОНТАКТИ У ВИПАДКАХ ВИЯВЛЕННЯ НАСИЛЬСТВА	
«Гаряча лінія» інформаційно-довідкова служба Міністерства внутрішніх справ України	**(044) 256 03 33** (цілодобово)
Національна поліція	**102** (цілодобово)

• *Чи проходили ви тренінг із охорони дітей?* (Якщо так, можливо варто переглянути ваші нотатки з тренінгу).

Як слухати розповідь дитини про випадки насильства:

• Дозвольте дитині висловити те, що вона хоче сказати. Не реагуйте та не висмикуйте окремі теми й запитання під час загального обговорення.

• За необхідності, допоможіть дитині отримати екстрену медичну/психологічну допомогу.

• Додаткову інформацію та корисні поради щодо розмови з дитиною можна отримати в Пам'ятці-довіднику ***«Запобігання та протидія домашньому насильству над дітьми та молоддю»***, розробленому МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» та Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні (див. відповідний розділ).

• **Якщо Ваша школа чи організація має керівництва, процедури та/або службу захисту дітей від насильства:**

- Виконуйте вимоги таких процедур.

- Якомога швидше зафіксуйте розповідь дитини у письмовій формі, не забудьте зазначити ім'я дитини (пам'ятайте про правила конфіденційності та захисту персональних даних).

- Одразу після обговорення донесіть інформацію до відома служби захисту дітей від насильства вашої школи чи організації. Ви зобов'язані розповісти про цю проблему, навіть якщо не впевнені щодо її деталей. Далі зі справою працюватимуть представники служби відповідно до своїх повноважень.

- Хоча деякі діти можуть описувати явища, які нам, дорослим, можуть здатися «незначними проявами насильства», на цьому етапі важливо

не оцінювати ймовірну серйозність відповідних дій. Усі інциденти необхідно донести до відома служб захисту дітей від насильства. А ці служби вже діятимуть відповідно до встановлених процедур, визначених керівництвом школи чи організації щодо захисту дітей від насильства. Вони битимуть на сполох, якщо виявлені факти конкретного випадку про можливе насильство цього вимагатимуть.

- **Якщо Ваша школа чи організація не має керівництва, процедури та/або службу захисту дітей від насильства:**

- Після обговорення поговоріть з дитиною в класі. Поясніть, що саме ви хочете від неї. Проте не обіцяйте, що триматимете все в таємниці. Адже можливо, щоб допомогти дитині належним чином, вам потрібно буде поділитися цією інформацією ще з кимось. На цьому етапі дитина може вирішити нічого далі не розповідати. Необхідно поважати її рішення, не примушувати розповідати далі. Однак, потрібно дати зрозуміти, що дитина може поговорити з вами в будь-який час, якщо передумає.

- Ви можете надати дитині контакти всіх існуючих гарячих ліній з допомоги особам, які пережили насильство.

- Якщо дитина захоче розповісти вам більше, детальні поради як поводитись, що казати, а про що змовчати, можна знайти у посібнику організації ChildHope ***«Інструментарій, керівництва та процедури захисту дітей: як створити організацію, відкриту для дітей»*** (доступний англійською, французькою, іспанською й арабською мовами). У нагоді стане Додаток 11 *(Обвинувачення вустами дитини – заслуховування розповіді дитини про насильство)* і *Додаток 1 (Виявлення ознак насильства)*. Може бути корисною Пам'ятка-довідник ***«Запобігання та протидія домашньому насильству над дітьми та молоддю»***, розроблена МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» та Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні (див. відповідний розділ).

- Наприкінці розмови поясніть дитині, що ви плануєте робити далі. Скажіть, що ви повідомите їй, що відбувається.

- Виконайте необхідні кроки відповідно до попередніх обговорень із колегами, юридичних меж вашої роботи й з урахуванням найкращих інтересів дитини та будь-яких інших дітей, які можуть бути жертвами

насильства. Такі кроки можуть включати надання інформації зовнішнім службам, наприклад, поліції або соціальним службам. Якщо такі зовнішні служби долучаються до справи, обов'язок розслідувати інцидент покладається на них, не на вас.

- Звертайтесь за допомогою, якщо відчуваєте, що вам потрібна підтримка.

Пам'ятайте! Це може ніколи не статися, але краще бути підготовленим! Відкрите та делікатне обговорення способів припинення насильства щодо дітей — це величезний позитивний крок. Він допоможе надихнути дітей і дорослих вжити заходів, відмовитись від культури замовчування та допомогти кожній дитині реалізувати її право на захист і освіту.

Дякуємо Вам, що допомагаєте втілити в життя забезпечення безпечного середовища для дітей!

3. Довідкова інформація

Цілі Сталого Розвитку (2015-2030)

У вересні 2015 року, під час 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку, відбувся Саміт ООН з прийняття **Порядку денного розвитку після 2015 року**, на якому було затверджено глобальні орієнтири розвитку. Ця подія стала кульмінацією довгого та інтенсивного процесу консультацій, який з 2012 року об'єднав національні уряди, установи системи ООН та широке коло представників громадянського суспільства. **Підсумковий документ «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» було затверджено 25 вересня 2015 року** на відкритті Саміту ООН. Документ містить преамбулу, декларацію, **17 Цілей сталого розвитку** та 169 завдань, засоби для реалізації та глобального партнерства, а також межі для подальшої діяльності та огляду ходу реалізації. Цілі Сталого Розвитку (ЦСР) відображають масштаб та спрямування нового порядку денного, а також враховують незавершені питання Цілей розвитку тисячоліття. ЦСР є всеохоплюючими та неподільними, вони враховують три аспекти сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний. Відповідно, спрямовані на досягнення трьох ключових результатів:

1) покінчити з крайньою бідністю;
2) побороти нерівність у всьому світі;
3) захистити планету (виявляти до неї повагу шляхом вирішення проблем, пов'язаних зі зміною клімату; забезпечити те, щоб ніхто не був забутий).

Ось повні назви Цілей:

Ціль 1. Подолати бідність у всіх її проявах та всюди.
Ціль 2. Подолати голод, поліпшити харчування й розвивати сільське господарство.
Ціль 3. Забезпечити здоровий спосіб життя та сприяти благополуччю всіх.
Ціль 4. Забезпечити доступ до якісної освіти та до можливостей для навчання протягом життя.
Ціль 5. Забезпечити рівні права та можливості для всіх жінок та дівчат.
Ціль 6. Раціонально використовувати водні ресурси.
Ціль 7. Використовувати недорогі, надійні, стійкі й сучасні джерела енергії.
Ціль 8. Сприяти сталому економічному зростанню, повній зайнятості та гідній праці для всіх.
Ціль 9. Створити стійку інфраструктуру, сприяти індустріалізації та інноваціям.
Ціль 10. Скоротити нерівності всередині країн і між ними.
Ціль 11. Зробити міста і населені пункти відкритими, безпечними, життєздатними та стійкими.
Ціль 12. Забезпечити стійкі моделі споживання й виробництва.
Ціль 13. Вжити термінових заходів з боротьби зі зміною клімату та його наслідками.
Ціль 14. Зберігати і раціонально використовувати океани, моря і морські ресурси.
Ціль 15. Зберігати екосистеми суші, ліси, біорізноманіття, боротися з опустелюванням і деградацією земель.
Ціль 16. Сприяти миру та забезпечувати доступ до правосуддя для всіх.
Ціль 17. Посилювати глобальне партнерство в інтересах сталого розвитку.

ЦСР встановлюють власні показники розвитку і включають **17 Цілей і 169 конкретних завдань.** До кожного завдання розроблені **показники (індикатори)**, які дозволять моніторити прогрес у досягненні відповідного завдання та цілі. Наприклад:
Ціль 4. Якісна освіта
Завдання: 4.6. До 2030 року забезпечити, щоб всі молоді люди та значна кількість дорослого населення, як чоловіків, так і жінок, вміли писати, читати та рахувати.
Індикатор 4.6.1 Частка населення, яка досягла щонайменше встановленого рівня функціональної грамотності та математичної грамотності.

Більше про Цілі Сталого Розвитку в Україні тут.

Конвенція про права дитини

Права дитини — це права людини для дітей. Конвенція ООН про права дитини, прийнята 20 листопада 1989 року, — це міжнародний договір, у якому визнаються спеціальні права дитини. Такі права належать кожній дитині. Усі діти мають однакові права. Майже всі країни погодилися забезпечити й поважати ці права на практиці. Усі права пов'язані між собою, усі рівнозначно важливі. Ці права є невід'ємними — тобто дітей не можна їх позбавити.

Ці права визначено у 54 статтях Конвенції ООН про права дитини та в низці факультативних протоколів, де встановлюються додаткові права. Серед іншого, діти мають право на:
Захист — наприклад, від насильства, експлуатації і шкідливих речовин;
Участь — наприклад, право бути почутим/почутою, право на повагу до своїх поглядів, право брати участь у різних об'єднаннях тощо;
Блага — наприклад, на освіту, охорону здоров'я та достатній рівень життя;
Спеціальний захист та умови — якщо дитина належить до вразливої групи, наприклад, діти з національних меншин або діти з інвалідністю.

В основі Конвенції лежать **4 основні принципи**:
- недискримінація (стаття 2),
- першочерговість інтересів дитини (стаття 3),
- право на життя, виживання і здоровий розвиток (стаття 6),

- право бути почутим / почутою і на належну увагу до поглядів дитини (стаття 12).

Єдиною організацією, яка спеціально згадується в Конвенції, є Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). Ця організація визнається як джерело експертної допомоги та знань. Відповідно до мандату та місії, ЮНІСЕФ керується Конвенцією ООН про права дитини у своєму прагненні забезпечити права дитини як основоположні етичні принципи та міжнародні стандарти поведінки щодо дітей.

Безпечні і дружні до дитини школи в Україні

Безпечне і дружнє до дитини навчальне середовище — необхідна умова успішного навчання, соціалізації і самореалізації дитини.
З серпня 2016 року Міністерство освіти і науки України, за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, на основі концептуальної записки «Безпечні школи в Україні», у якій запропоновано компоненти програмного підходу до створення безпечних шкіл (autta.org.ua/ua/materials/Shkilni-umovy), почало пілотування концепції «Безпечна школа» у пілотних закладах Донецької та Луганської області згідно концепції «Безпечної і дружньої до дитини школи». ЮНІСЕФ підтримує впровадження відповідного проекту у 14 пілотних навчальних закладах Донецької та Луганської області.

Модель Безпечної школи складається з 4 стандартів, а саме:
Стандарт 1. Захисне та сприятливе для здоров'я і навчання фізичне середовище»
Стандарт 2. Комфортне психосоціальне середовище;
Стандарт 3. Навчання дітей і дорослих на засадах загальнолюдських цінностей і життєво важливих компетентностей;
Стандарт 4. Ефективне шкільне управління, партнерство і участь.

Створення безпечної і дружньої до дитини школи є неперервним процесом удосконалення навчального закладу, що має чотири етапи:

- Експрес-оцінка навчального закладу, результатом якої є профіль конкретного навчального закладу «очима всіх її учасників».

- Детальний аналіз і планування змін — для визначення сильних та слабких сторін шкільної політики, розробки плану дій для покращення ситуації, а також залучення вчителів, батьків, учнів та громади до процесу вдосконалення навчального закладу.
- Забезпечення ресурсами для навчання, наприклад підготовка вчителів, закупівля навчально-методичних матеріалів, облаштування навчальних приміщень тощо.
- Впровадження, моніторинг і оцінка заходів щодо вдосконалення школи

Проект «Безпечна і дружня до дитини школа» охоплює більшість ключових елементів реформи «Нова українська школа», але основна увага фокусується на створенні безпечного і комфортного навчального середовища.

Нова українська школа

Концепція Нової української школи, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р, передбачає докорінне реформування загальної середньої освіти. Зокрема, реалізацію права дітей на якісну освіту у сфері особистого здоров'я, безпеки, соціальної інтеграції мають забезпечувати:

- навчання учнів на основі розвитку життєвих навичок;
- підготовка педагогічних працівників на засадах компетентнісного підходу;
- створення безпечного і дружнього до дитини навчального середовища.

Цілі реформи «Нова українська школа» включають формування «ключових життєвих компетенцій», які включають «соціальні та громадянські компетенції», «екологічну грамотність та здоровий спосіб життя». Розвиток соціальних компетенцій, особливо для працевлаштування після завершення навчання, є важливою складовою реформи навчальних програм. Одним з керівних принципів реформи «Нова українська школа» є ціннісно-орієнтоване виховання, яке охоплює питання особистої та колективної відповідальності, довіри, дружби, доброзичливості, взаємодопомоги та взаємної підтримки в складній ситуації, запобігання дискримінації, проявам насильства та цькування (булінгу) в школі.

ЮНІСЕФ допомагає Міністерству освіти та науки України у процесі впровадження реформи «Нова Українська школа» (nus.org.ua/about).

Найбільший урок у світі

Проект «Найбільший урок у світі» є глобальною ініціативою, до якої приєднались більше 100 країн світу. Вчителі, волонтери та молодь навчають дітей сімнадцятьом Цілям Сталого Розвитку, які були запроваджені світовими лідерами у 2015 році. Це все для того, щоб вирішити найгостріші проблеми людства, тобто припинити надмірну бідність, подолати нерівність та несправедливість, зупинити зміну клімату до 2030 року.

В Україні проект символічно розпочався у Всесвітній день дитини у листопаді 2017 року. Упродовж першої хвилі проекту більше 350 волонтерів провели 1 200 уроків про освіту, ґендерну рівність, мир та справедливість, і, як результат, про Цілі Сталого розвитку почули більше 25 000 школярів у всіх регіонах України. До другої хвилі проекту у 2018 році приєднаються більше 1 300 вчителів, які виявили інтерес запровадити цю ініціативу в своїх школах.

ЮНІСЕФ розробив спеціальний освітній ресурс у партнерстві зі Студією-онлайн освіти EdEra (ed-era.com/world2030). На ресурсі розміщені плани уроків та відео для дітей про Цілі Сталого Розвитку.

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) є світовим лідером у захисті прав дітей. Фонд працює у більш ніж 150 країнах, допомагає дітям виживати і розвиватися, починаючи з раннього дитинства і до юності. ЮНІСЕФ підтримує дитяче здоров'я і харчування, якісну базову освіту для всіх хлопчиків і дівчаток, захищає дітей від насильства, експлуатації і ВІЛ/СНІДу. Фінансування діяльності ЮНІСЕФ повністю складається з добровільних внесків окремих осіб, компаній, закладів та урядів. Представництво ЮНІСЕФ в Україні відкрито у 1997 році.

Корисні посилання

1) База даних Найбільшого уроку у світі (натиснути на «Safe to learn survey»): worldslargestlesson.globalgoals.org/make-every-school-safe-to-learn

2) Електронна пошта для надсилання ідей для Маніфесту про подолання насильства серед молоді в Україні: tkazanzhy@unicef.org

3) Сайт ЮНІСЕФ (містить інформацію про Молодіжну розмову ЮНІСЕФ про припинення насильства у школах та навколо них): unicef.org

4) Сайт Представництва ЮНІСЕФ в Україні: unicef.org/ukraine

5) Дослідження «Знайоме обличчя: Насильство у життях дітей і підлітків», ЮНІСЕФ, 2017 рік unicef.org/publications/files/Violence_in_the_lives_of_children_and_adolescents.pdf

6) Сайт Кампанії Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) #зупинитинасильство (#ENDviolence): unicef.org/end-violence;
компонент Кампанії з особливим фокусом на припиненні насильства у школах і навколо них: unicef.org/end-violence/in-schools

7) Сайт з інформацією, формою заявки, голосуванням та результатами Всесвітнього конкурсу коміксів про шкільних супергероїв: unicef.org/end-violence/school-superhero-comic-contest

8) Урок і вправи до Всесвітнього дня дитини:
worldslargestlesson.globalgoals.org/world-childrens-day

9) Мультфільми ЮНІСЕФ про безпеку дітей в онлайн середовищі (під час користування Інтернетом): youtube.com/playlist?list=PLD2C18A5CF84556D4

10) Кампанія «Ні булінгу (цькуванню)»: www.nobully.org

11) Змагання «Велика доброта»: thegreatkindnesschallenge.com

12) Керівництво Оксфам Об'єднаного Королівства щодо викладання контроверсійних тем (Oxfam UK's guide to Teaching Controversial Issues):
oxfam.org.uk/education/resources/teaching-controversial-issues

13) Керівництво Історичної асоціації щодо викладання емоційних і контроверсійних епізодів історії (The Historical Association's guide to Teach-ing Emotive and Controversial History):
history.org.uk/resource/780

14) Пам'ятка-довідник «Запобігання та протидія домашньому насильству над дітьми та молоддю», розроблена МБФ «Українська фундація громадського здоров'я»: unicef.org/ukraine/ukr/Domestic_Violence.pdf

15) Порядок розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1105-14

16) Посібник організації ChildHope «Інструментарій, керівництва та процедури захисту дітей: як створити організацію, відкриту для дітей»: createsolutions.org/cp_toolkit

17) Інформація про Цілі Сталого Розвитку в Україні: sdg.org.ua/ua

18) Анімаційне відео про Глобальні Цілі (вступне, укр.): youtu.be/wHn1TBKHR3U

19) Анімаційне відео про Глобальні Цілі (заклик до дії, рос.): vimeo.com/267424860

20) Глобальна карта Найбільшого уроку у світі: worldslargestlesson.globalgoals.org/map/index

21) Збірник Міфів та хибних уявлень про Конвенцію ООН про права дитини: unicef.org.uk/rights-respecting-schools/wp-content/uploads/sites/4/2018/10/Myths-and-Misconceptions.pdf